

Monounárna algebra pre Bernoulliho posun

Bc. Radka Schwartzová

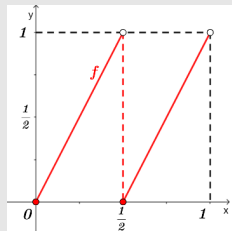
Vedúca práce: RNDr. Emília Halušková, CSc.

Definícia

Uvažujme polouzavretý interval reálnych čísel $I = \langle 0, 1 \rangle$. Zobrazenie $f: I \rightarrow I$, s predpisom

$$f(x) = 2x \pmod{1} \text{ pre } x \in I,$$

sa nazýva **Bernoulliho posun**.

BUŠA, Ján; HNATIČ, Michal. *Chaos. Úvod do problematiky*. Košice: Technická univerzita v Košiciach, 2004. ISBN 80 – 89061 – 94 – X.

Definícia

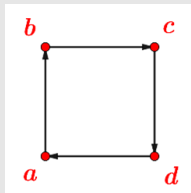
Nech $\mathbb{N}$ je množina kladných celých čísel. Nech množina $\mathbb{A} \neq \emptyset$ a funkcia f je funkciou z množiny $\mathbb{A}$ do množiny $\mathbb{A}$. Označme $f^1(x) = f(x)$. Pre $n \in \mathbb{N} \setminus \{1\}$ definujme funkciu f^n predpisom

$$f^n(x) = f(f^{n-1}(x)) \text{ pre každé } x \in \mathbb{A}.$$

Nech a je prvok oboru hodnôt zobrazenia f . Označme

$$f^{-1}(a) = \{b \in \mathbb{A}, \text{ také, že } f(b) = a\}$$

Hovoríme, že funkcia $f: \mathbb{A} \rightarrow \mathbb{A}$ je **unárna operácia**. Dvojicu $(\mathbb{A}, f)$ nazývame **monounárna algebra**.

Délka cyklu čísel tvaru $\frac{1}{q}$, kde q je prvočíslo

	$\frac{1}{q}$	Délka cyklu n
1.	$\frac{1}{3}$	2
2.	$\frac{1}{5}$	4
3.	$\frac{1}{7}$	3
4.	$\frac{1}{11}$	10
5.	$\frac{1}{13}$	12
6.	$\frac{1}{17}$	8
7.	$\frac{1}{19}$	18
8.	$\frac{1}{23}$	11
9.	$\frac{1}{29}$	28
10.	$\frac{1}{31}$	5
11.	$\frac{1}{37}$	36
12.	$\frac{1}{41}$	20

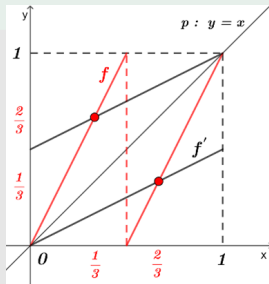
	$\frac{1}{q}$	Délka cyklu n
13.	$\frac{1}{43}$	14
14.	$\frac{1}{47}$	23
15.	$\frac{1}{53}$	52
16.	$\frac{1}{59}$	58
17.	$\frac{1}{61}$	60
18.	$\frac{1}{67}$	66
19.	$\frac{1}{71}$	35
20.	$\frac{1}{73}$	9
21.	$\frac{1}{83}$	82
22.	$\frac{1}{89}$	11
23.	$\frac{1}{97}$	48
24.	$\frac{1}{101}$	100

	$\frac{1}{q}$	Délka cyklu n
25.	$\frac{1}{103}$	51
26.	$\frac{1}{107}$	106
27.	$\frac{1}{109}$	36
28.	$\frac{1}{113}$	28
29.	$\frac{1}{127}$	7
30.	$\frac{1}{131}$	130
31.	$\frac{1}{137}$	68
32.	$\frac{1}{139}$	138
33.	$\frac{1}{149}$	148
34.	$\frac{1}{151}$	15
35.	$\frac{1}{157}$	52
36.	$\frac{1}{163}$	162

Věta

Množina $\{0\}$ je jediný jednoprvkový cyklus algebry (I, f) .

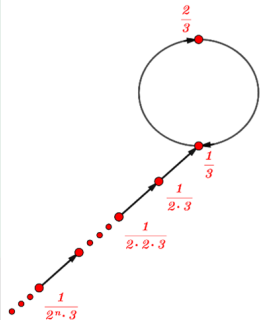
Množina $\{\frac{1}{3}, \frac{2}{3}\}$ je jediný 2-prvkový cyklus algebry (I, f) .

Veta

Nech p je nepárne prirodzené číslo, $k \in \mathbb{N}$, $\frac{k}{p} \in I$. Potom:

- 1 $\frac{k}{p}$ je cyklický prvok monounárnej algebry (I, f) ,
- 2 existuje nekonečná množina $\mathbb{A} \subset I$ taká, že
  - a) $(\forall a \in \mathbb{A}) (\exists n \in \mathbb{N}) f^n(a) = \frac{k}{p}$,
  - b) $f(\mathbb{A}) = \mathbb{A} \cup \left\{ \frac{k}{p} \right\}$,
  - c) funkcia f je na množine $\mathbb{A}$ injektívna.

Lema

Nech $k, n, p \in \mathbb{N}$, p je nepárne, $k < 2^n p$, k je nesúdeliteľné s $2^n p$. Potom $\frac{k}{2^n p}$ nie je cyklický prvok algebry (I, f) .

Nech $a \in \langle 0, 1 \rangle$ a postupnosť $\{a_n\}_{n=1}^{\infty}$ je binárny rozvoj čísla a .

Lema

$$f(0, a_1 a_2 a_3 a_4 \dots |_2) = 0, a_2 a_3 a_4 a_5 \dots |_2 .$$

Veta

Nech $a \in \langle 0, 1 \rangle$, $a = \frac{k}{p}$, kde $k, p \in \mathbb{N}$, p je nepárne. Ďalej nech $\{a_n\}_{n=1}^{\infty}$ je binárny rozvoj čísla a . Potom

$$a = 0, \overline{a_1 a_2 \dots a_m} |_2, \text{ pre nejaké } m \in \mathbb{N}.$$

Veta

Nech $a \in \langle 0, 1 \rangle$, $a = \frac{k}{2^n \cdot p}$, kde $k, n, p \in \mathbb{N}$, $p \neq 1$, p je nepárne a k je nesúdeliteľné s číslom $2^n p$. Ďalej nech $\{a_i\}_{i=1}^{\infty}$ je binárny rozvoj čísla a . Potom v algebre (I, f) číslo $f^n(a)$ leží na cykle dĺžky m pre nejaké $m \in \mathbb{N}$. Ďalej platí

$$a = 0, a_1 a_2 \dots a_n \overline{a_{n+1} \dots a_{n+m}} |_2.$$

Veta

Nech $a \in \langle 0, 1 \rangle$ a $\{a_n\}_{n=1}^{\infty}$ je binárny rozvoj čísla a . Potom nasledujúce tvrdenia sú ekvivalentné

- a a je racionálne číslo,*
- b existuje nezáporné celé číslo t a $m \in \mathbb{N}$ také, že*

$$a = 0, a_1 \dots a_t \overline{a_{t+1} \dots a_m} \big|_2.$$

Veta

Nech $K = \{a \in I : a \text{ je iracionálne číslo}\}$. Potom $(K, f_{/K})$ je monounárna algebra, ktorá neobsahuje cyklus.

CRILLY, T.: *Matematika 50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať.*, Bratislava: Slovart, 2004. ISBN 978-80-556-0294-3.

JAKUBÍKOVÁ-STUDENOVSKÁ, D.; PÓCS, J.: *Monounary algebras.*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009. isbn 978-80-7097-763-7.

HALUŠKOVÁ, E.; MLYNARČÍK, P.: *On Discrete Properties of Real Functions: In Computer Algebra Systems in Teaching and Research.*, Siedlce: University of Natural Sciences a Humanities, 2021. isbn 978-83-66541-85-6.

BUŠA, J.; HNATÍČ, M.: *Chaos. Úvod do problematiky.*, Košice: Technická univerzita v Košiciach, 2004. isbn 80-89061-94-X. Dostupné tiež z: <http://people.tuke.sk/jan.busa/chaos/ChaosBusaHnatic04.pdf>.

BUKOVSKÝ, L.: *Množiny a všeličo okolo nich.*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2005. isbn 80-7097-578-4.

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH

Prírodovedecká fakulta

ÚSTAV MATEMATICKÝCH VIED

Ďakujem za pozornosť